

A cancel culture fogalom és jelenség értelmezései a magyar sajtóban

IKN103

2023.01.11.

Tartalom

1. Bevezető.....	3
1.1. Diskurzus létrejöttének lehetősége közösségi platformokon.....	3
1.2. Módszertan	5
2. A cancel culture jelenség bemutatása	7
2.1. A megfigyelés gyakorlata Foucault panoptikum koncepciójában.....	10
2.2. A megfigyelés gyakorlata a sztárkultuszban	10
2.3. A cancel culture jelenség gyakorlatának változása	12
2.4. A cancel culture jelenléte a politikában.....	16
3. Eredmények és azok értékelése	18
3.1. A cancel culture értelmezései a mandiner.hu hírportálon	19
3.2. A cancel culture értelmezései a 444.hu hírportálon	25
4. Következtetések	27
Felhasznált irodalom	29
Online források.....	30

1. Bevezető

A közösségi média felületein, politikai vagy bulvár témában olvasva szinte elkerülhetetlen egy-egy olyan esetben vagy véleménybe futni, amely egy ismert személy múlt vagy jelenbeli tetteit vitatja. A Twitter vagy egyéb közösségi platformok felhasználói arra lehetnek figyelmesek, hogy a gyorsan híressé váló, rövid idő alatt nagy rajongótábort szerző színészek, sztárok pár hét leforgása alatt gyűlölet tárgyává válnak. Ennek oka a cancel culture jelenség, amely fogalma és gyakorlata külföldön és Magyarországon is egyre elterjedtebb, társadalmi hatása miatt pedig egyre vitatottabb témává vált. Emellett további kérdéseket is vet fel jelenléte, többek között az eltörlések és elhallgattatások produktív diskurzusra és a szólásszabadságra gyakorolt hatásáról.

Pályamunkámban azt vizsgálom, hogy milyen értelmezései vannak a cancel culture fogalomnak és jelenségnek a magyar sajtóban. Fontosnak tartom a cancel culture és hazai interpretációinak vizsgálatát, mivel ugyan hazai hírportálok és politikusok is gyakran foglalkoznak a jelenséggel, magyar nyelven íródott szakszöveget nem találtam a témában.

Hipotézisem, hogy a magyar és a nyugati médiában másképp értelmezik a cancel culture jelenségét, valamint másképp van jelen a köztudatban és a gyakorlatban is. A hazai sajtóban kutatva a témát azt fedeztem fel, hogy a cikkekben gyakran új értelmezései jelennek meg, szerzőik átalakítják a jelenség és gyakorlatának megszokott definícióját. Ennek potenciális okai a különböző társadalom, kultúra, általános mentalitás és közösségi média használati szokások lehetnek. Azért feltételezem, hogy másképp van jelen a cancel culture a magyar és a nyugati, amerikai médiában, mivel tapasztalatom alapján – azaz hétköznapi médiahasználatom során és a jelenséggel kapcsolatos írásokat keresve – Magyarországon kisebb jelentősége van, és kevésbé kerülnek elő eltörléses esetek.

Ennek legjelentősebb okát abban látom, hogy Magyarországon nem kifejezetten elterjedt a Twitter használata, amely a cancel culture legfontosabb, kiinduló platformjaként van jelen Amerikában. Az Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság 2021-es évre vonatkozó, az elektronikus hírközlési piac fogyasztóiról szóló internetes felmérése alapján hazánkban a Facebook a legelterjedtebb közösségi platform, azaz a vizsgált tizenhat év feletti internetezők 91 %-a volt felhasználója; a Twittert ennél sokkal kisebb arányban, a kérdezettek csupán 6 %-a látogatta (NMHH, 24).

1.1. Diskurzus létrejöttének lehetősége közösségi platformokon

A Magyarországon elterjedt közösségi oldalak közül a Facebook és a Twitter felel meg arra

célra, hogy diskurzus alakulhasson ki, tömegek vitathassanak meg témákat. De a Facebookon – hacsak nem vagyunk részesei különböző csoportoknak – kizárólag az ismerőseink és az általunk követett oldalak, illetve más oldalak az algoritmus szerint számunkra releváns bejegyzéseit látjuk. Ellenben Twitteren – ahol ugyan szintén szűri a szemünk elé kerülő tartalmat egy filterbuborék – könnyen hozzáférünk olyan profilok tweetjeihez is, akiket nem követünk. Hozzájárul ehhez a trending, azaz népszerű témák könnyű elérése, a retweetelés gyakorlatának népszerűsége és jelentősége a platformon belül, valamint egy újabb fejlesztés, amellyel az általunk sokat felkeresett témákban a legnépszerűbb tweetek is megjelennek a kezdőlapunkon.

Ellenben a Facebookon nehezebb idegenek bejegyzéseivel összefutni, valamint a platformra való posztolás is kevésbé jellemző már a fiatalok körében, így különböző cikkek és képek kommentszekcióiba kerültek át a viták. Ezek a vélemények kevertébbek, sokszínűbbek és kevésbé átláthatók, mint a Twitteren találhatóak. Ennek okai lehetnek, hogy Facebook posztokban és kommentekben nincsen korlátozva a karakterszám, így könnyen elveszünk a hosszú, kifejtett vélemények tengerében. Továbbá a kommentszekció elrendezése – azaz kis felületen sok komment olvasható, elérésükhöz sok görgetés és kattintás szükséges –, de a felhasználók életkora is fontos tényező. Míg Amerikában a Facebook az idősebb generációk platformja lett és a fiatalok átvándoroltak Twitterre és egyéb platformokra, Magyarországon a fiatalok is jelen vannak még a Facebookon és kevésbé adaptálódnak olyan platformokhoz, ahol van lehetőség témákat megvitatni (vö. Tófalvy, 2018).

Ez alapján a cancel culture által eltörölt személyek hírének terjedése főleg az ismerősi körünktől és az online hírportáloktól függ Magyarországon. Twitteren is jelen vannak kisebb számban magyar felhasználók, de az a közösség saját körében tud csak hatást gyakorolni, az ott található diskurzusoknak általában nincsen jelentőségük a platformon kívül.

Jelentős közösségi média platform a fiatalok életében az Instagram és a TikTok. A NMHH felmérése alapján 2021-ben „a közösségi oldalak nagy többségének felhasználói tábora stagnál vagy csökkent, egyedül a TikTok-ot használók köre tudott növekedni 13%-ról 19%-ra”, itt a Z-generáció több mint fele van jelen (NMHH, 27). A TikTok algoritmusának köszönhetően van lehetőség elérni több embert is véleményünkkel, hiszen itt a For You Page-en feltűnő – tehát a „Neked” ajánlott – tartalmak nem csak az általunk követett személyektől származnak, hanem a korábban megnézett videók alapján válogatják a számunkra legmegfelelőbbeket. Magyarországon a magyar tartalmak könnyebben terjednek, nagyobb eséllyel jutnak el a többi

magyar felhasználóhoz. A komment szekció is jobban hasonlít a Twitterhez, hiszen limitált karakterszámban tudunk csak megjegyzést fűzni hozzá.

Én úgy látom, hogy a TikTokon és Facebookon kívül nincs olyan platform Magyarországon, amely oly módon biztosít teret a véleménycserének, hogy melegágya legyen például a cancel culture-nek. Azonban a Facebook esetében a megosztott tartalmak korlátozott elérése gyakran ahhoz vezet, hogy nem csoportokban, önálló bejegyzésekben vitatják meg az ügyet, hanem az érintett, esetlegesen eltörölt személyek posztjai alatt. Így több negatív komment éri közvetlenül a vitatott személyeket, és nagyobb a hatása az eltörlésnek személyes tekintetben – zaklatások, fenyegetések terén –, de a karrierjüket többnyire nem befolyásolja egy bulvársajtóba kerülő eset.

Tapasztalatom szerint Magyarországon online sajtóorgánumban jelennek meg inkább botrányokkal kapcsolatos cikkek, ezek kapják fel és foglalkoznak ilyen esetekkel akár heteken-hónapokon át is. Ilyen eset Azahriah, magyar énekes 2022-es hűtlenségi botránya is, ami először hatalmas felháborodást keltett (Blikk, 2022), de ezt követően még nagyobb hírnevet hozott a fiatal előadónak, hiszen a média úgy felkapta az esetet, hogy az idősebb generációk és olyan emberek is megismerték a nevét, akik egyáltalán nem követik tevékenységét. Hivatalos Instagram profilján csupán négy nap alatt 149.985-ről 155 ezerre nőtt a követőszám (V.B.T., 2022).

1.2. Módszertan

Hipotézisem bebizonyításához két különböző politikai nézeteket valló magyar hírportál, a mandiner.hu és a 444.hu cancel culture témában írt cikkeit fogom elemezni és értelmezéseit összehasonlítani saját definíciómmal.

Elemzésemhez Glózer Rita *Diskurzusok a civil társadalomról* (2008) és Jane Stokes *A média- és kultúrakutatás gyakorlata* (2008) című könyvekben bemutatott módszereket használom fel. Glózer diskurzuselemzésében a vizsgált szövegek keletkezésére, a nyilvánosság színterén való jelenlétükre, használatukra és arra a módra kíváncsi, ahogyan jelentéseket hordoznak, ahogy utalnak egymásra (Glózer, 2008: 11). Az én elemzésemben is ezek a kérdések hangsúlyosak, tehát a diskurzuselemzés segítségével a mandiner.hu és a 444.hu cancel culture-rel kapcsolatos cikkeinek jelenlétét és funkcióját vizsgálom a magyar sajtóban. Glózert követve „szövegeket és bennük rejlő megállapításokat vizsgálunk, miközben társadalmi léptékű sémákat, vélekedéseket (...) igyekszünk megismerni” (Glózer, 2008: 11).

A szövegtörpusz meghatározásakor a témához való kapcsolódás és a hipotézis bizonyításához szükséges példák használhatósága volt a cél. A legfontosabb kérdés az volt, mely cikkek illeszkednek a cancel culture témához. A törpuszom kialakításához segítségül hívtam a tartalomelemzés módszerét (Stokes, 68-79), ezzel az is célom volt, hogy felmérjem, milyen számban jelentek meg az elmúlt években cancel culture-rel kapcsolatos cikkek a magyar hírportálokon. Így általános következtetéseket vontam le a hírportálok állásfoglalásáról a cancel culture jelenséggel kapcsolatban, és a hipotézisem alátámasztásaképp a különböző értelmezéseket bemutató szövegeket önállóan is vizsgáltam.

A szakirodalmi áttekintés szöveghalmazába elsősorban a cancel culture-ről szóló irodalmakat kerestem. Mivel egy viszonylag újkeletű fogalomról van szó, angol nyelven kis számban, magyar nyelven pedig egyáltalán nem találtam szöveget. A cancel culture jelenségével foglalkozó újságcikkeket, valamint hozzá kapcsolódó témákról, például sztárkutatósról és más internetes jelenségekről szóló tanulmányokat is felhasználtam.

2. A cancel culture jelenség bemutatása

A cancel culture megítélése eltér az amerikai és az európai kultúrákban, de az ezen belüli különböző politikai, vallási eszméket valló csoportokban is. Ám globálisan a kutatói általában a definíciójában megegyeznek, arról hasonlóan vélekednek. Az általános értelmezése szerint a jelenség egy személy/cég/stb. a közösségi médiában történő tömeges elítélését jelenti, ami gyakran zaklatássá alakul át. A cancel culture jelenséget Magyarországon – szószerinti fordítással – eltörlés kultúrájának is nevezik, dolgozatomban inkább kifejezést használni fogom.

A cancel culture mint jelenség elsősorban az Egyesült Államokból indult ki. Gyakorlata úgy foglalható össze, hogy: egy személy vagy vállalat tesz vagy mond valamit, általában liberális politikai oldalakhoz kötődő, számukra érzékeny témákban, amit a felhasználók sértőnek találnak. Lehet szó itt rasszizmusról, homofóbiáról, szexuális zaklatás vádjáról, de kevésbé komoly ügyekről is: ilyen például a személy viselkedése éttermi dolgozókkal vagy egy kritika, vélemény kifejtése egy másik személlyel szemben. A cancel culture gyakorlatába gyakran beletartozik régi, több évvel korábbi tweetek, azaz Twitteren megjelent bejegyzések vagy más kijelentések felidézése is. A problémásnak titulált tettek vagy kijelentések hallatán a közösségi médiában tömegek fordulnak a személy vagy vállalat ellen: számonkérjük, értelmezésem szerint akár zaklatják is és követelik, hogy cégek szüntessék meg vele a kapcsolatot, bontsák fel szerződésüket, ami gyakran be is teljesül. Tehát az eltörölt személynek karrierjébe is kerülhet egy meggondolatlan bejegyzés, kijelentés vagy tett.

Gyakran használt kifejezés a cancel culture kritikáiban a woke. Azok a személyek tekinthetők woke-nak, akik érzékenyek az olyan társadalmi kérdésekre, mint például a rasszizmus vagy a szabadságjogok korlátozása. Így a cancel culture képviselői, akiknek szívügyük ezek a témák, gyakran ebből a csoportból kerülnek ki.

Pippa Norris, politológus és a Harvard Egyetem oktatója „a társadalmi normák megsértése miatt történő kiközösítési kísérletekként”¹ definiálja a cancel culture-t (Norris, 2020: 2). Ezt nem specifikálja személyekre és a normák megsértése is tágan értelmezhető, hiszen társadalomtól, csoportoktól és a kortól is függhetnek ezek. Ryan Lizza, újságíró – akit magát is egy szexuális zaklatási botrány miatt bocsátottak el korábbi állásából a The New Yorker magazintól – egy ennél szűkebb értelmezést nyújt, miszerint a cancel culture „közszerelőik és vállalatok

¹ Saját fordítás: „The concept of a ‘cancel culture’ can be defined broadly as attempts to ostracize someone for violating social norms.”

támogatásának megvonása (vagy megszüntetése), miután azok valami kifogásolhatónak vagy sértőnek tartott dolgot tettek, vagy mondtak”² (Lizza, 2020). Ő már a cancel culture célpontjairól beszél és értelmezése szerint nem csupán a normák megsértéséről van szó egy eltörléses eset során, hanem a társadalom, a tömeg, a többség véleményéről, megítéléséről is. Tehát a tömeg, a többség álláspontja alapján alakul ki, hogy mi az elfogadott, mi a problémás és mi az, ami eltörlendővé tesz valakit.

Aja Romano a VOX amerikai hír- és véleményoldal újságírója így írja le az eltörlés folyamatát: „Egy híresség vagy más közszereplő tesz, vagy mond valami sértőt. Nyilvános ellenreakció (public backlash) éri, amely gyakran a politikailag progresszív közösségi médiának köszönhető. Aztán jönnek a felhívások, hogy töröljük az illetőt – vagyis, hogy ténylegesen véget vessünk a karrierjüknek vagy visszavonjuk a kulturális presztízszüket, akár a munkájuk bojkottálásával, akár a munkáltató fegyelmi intézkedéseivel”³ (Romano, 2020). Romanonál már megjelenik a közösségi média mint az eltörlések helyszíne, eltörlőként pedig az általa politikailag progresszívnek nevezett tömeget értelmezi.

Donald Trump, az Egyesült Államok egykori elnöke, a „baloldal fegyverének” titulálta a cancel culture-t, mivel a jobboldalra jellemző nézetek, eltérő vélemények társadalmi kérdésekről – legyen ez rassz, gender vagy szexuális irányultság – azok a problémásnak nevezett megszólalások, amik általában eltörlésre kerülnek (Beer, 2020). Ez az értelmezés azt feltételezteti, hogy a baloldal úgy használja a jelenséget fegyverként más politikai oldalakkal szemben, hogy a nekik nem tetsző vagy velük szembenálló véleményeket ellenséggé mutatják be és így próbálják elhallgattatni őket, ezzel saját érdekeiket érvényesítve. Sokszor kerül elő a jelenség kritikáiban – nem csak az Egyesült Államokban –, hogy jobboldali, konzervatív nézeteket vallók elnyomottakká válnak, célkeresztbe kerülnek és szólásszabadságuk is veszélybe kerül a liberális többséggel szemben.

Hailey Roos, a Muhlenberg College kommunikáció- és médiatudomány szakon végzett hallgatója, disszertációjában arról ír, hogy „a cancel culture-t gyakran boszorkányüldözésnek tekintik a közösségi médiában, ami arra szolgál, hogy az embereket csendre kényszerítsék, és

² Saját fordítás: „...the practice of withdrawing support for (or canceling) public figures and companies after they have done or said something considered objectionable or offensive.”

³ Saját fordítás: „A celebrity or other public figure does or says something offensive. A public backlash, often fueled by politically progressive social media, ensues. Then come the calls to cancel the person — that is, to effectively end their career or revoke their cultural cachet, whether through boycotts of their work or disciplinary action from an employer.”

űrügyet szolgáltat a kritikusok megfélemlítésére”⁴ (Roos, 2020: 2). Tehát ő is – ugyan a *stan* kultúrát helyezi előtérbe tanulmányában – a jobboldali véleményeket ismerteti, az „űrügyek” és a „megfélemlítés” szavak használatával, amik szintén az elnyomásra utalnak. Ez már egy részletesebben kifejtett definíció a korábbiakhoz képest, ami kifejezetten negatív, rossz fényben tünteti fel a jelenséget, azzal, hogy a sértettek oldaláról mutatja be, más szavakat használva, de mégis hasonlóan leírva, mint például Norris vagy Romano. Ők a cancel culture-t viszonylag objektíven, semleges értékeléssel kívánják bemutatni, Roos azonban a produktív gyakorlatból való trendé válásra összpontosít és az eltörlésben résztvevő *stanek* diskurzust meggátló viselkedését és a zaklatással Twitteren belül elért hatalmát írja le. Ugyan Roos is bemutatja a cancel culture kialakulását, mindezt egy a mai napig tartó negatív folyamatként, míg Romano ellentétesen, a jelenséget különbözően megítélő és szemlélő véleményeket is ismertet.

Romano a cancel culture kifejezés eredetét ironikus módon egy szexista vicchez vezeti vissza, Az 1991-es *New Jack City* című filmben hallhatjuk először a cancel, azaz törlés szót a jelenséghez hasonló értelemben, amikor a főszereplő, Nino Brown a „Töröld azt a ribancot. Veszek egy újat.”⁵ mondattal szakít barátnőjével. De a kifejezés első szélesebb elterjedése a VH1 tv-csatornán futó 2014-es reality shownak, a *Love and Hip-Hop: New York*-nak köszönhető. A “you are cancelled”, azaz „el vagy törölve” kifejezés, az egyik szereplő kijelentése után terjedt el szlengként az interneten, pontosabban a Black Twitteren, a Twitter közösségi oldalon aktív feketebőrű közösség körében. Eleinte barátoknak, ismerősöknek szánt vicces kommentekben, majd később a hírességek elítélendő viselkedéséről szóló tweeteknél is feltűnt, ott már egyre nagyobb számban (Romano, 2020). Ma már a teljes Twitter közösség körében erre a célra használják a kifejezést, és mára nagyobb figyelmet kapott a közösségi médiában.

A cancel culture a call-out culture jelenség kibővítése, amivel nem összekeverendő – és az outrage culture-rel sem, amely olyan általában a közösségi médiában megjelenő magatartásformákra utal, amelyek egyéneket vagy csoportokat kíván felelősségre vonni feltételezett politikai és társadalmi vétkekért (Sacerio, 2020). A call-out culture egy természetes folyamat/fokozódás attól a pillanattól, hogy rámutatnak egy problémára, addig amíg az okozó „fejét követelik” (Romano, 2020). Emma Gannon író és podcaster szerint a cancel culture-rel szemben az előhaladáshoz szükséges jelenség. Alapjaikban egyeznek, a gyakorlat itt is egy

⁴ Saját fordítás: „Cancel culture is often regarded as a witch hunt on social media, a way to harass people into silence, an excuse to bully critics...”

⁵ Saját fordítás: “Cancel that bitch. I’ll buy another one.”

személy cselekedetei miatti számonkérése, azonban a cél nem elnémitásuk vagy a nyilvánosságtól való megfosztásuk, hanem a személyes fejlődés, a konfliktusokból vagy másoktól való tanulás (Gannon, 2020).

2.1. A megfigyelés gyakorlata Foucault panoptikum koncepciójában

Míg egy nagyon aktuális és mai jelenségnek tekintjük a cancel culture-t, elmélete és a megfigyelés gyakorlata messzebbre nyúlik vissza, mint a 2010-es évek. Egyrészt A feketebőrűek kultúráján belül jött létre a gyakorlata és feltételezhető, hogy mozgalmak egészen az 1950-es és 60-as évek polgárjogi bojkottjaihoz vezetnek vissza (Romano, 2020). Másrészt Beth Tucker a call-out culture jelenségét Foucault panoptikum koncepciójához kapcsolódó elméletéhez vezeti vissza. A Bentham által tervezett kör alakú épület – amely tulajdonképpen egy folyamatosan megfigyelt börtön – közepén egy torony magaslik ki, amely körül cellák sorakoznak. A fogvatartottak úgy vannak megfigyelve, hogy nem is tudnak róla, tehát nem látják fogva tartójukat. Az épület elrendezése mégis azt az érzést kelti bennük, hogy folyamatosan meg vannak figyelve, akkor is, ha nem tudnak róla.

Foucault értelmezése szerint ez a gyakorlat a társadalmi életre is vonatkoztatható, a cancel culture jelenségére pedig kifejezetten jellemző. Tucker úgy véli, hogy „a panoptikum így a fegyelmi apparátus társadalmi modelljének fogalmi leképezéseként szolgál, amely nem csupán eredeti formájában, a börtön fizikai épületében él tovább, hanem a fegyelmi hatalom működésének megértésére szolgáló eszközként az egész társadalmi életre alkalmazható”⁶ (Tucker, 2018: 1). Tehát a fogvatartottak szemmel tartása párhuzamba állítható a mai hírességek életének figyelemmel kísérésével. Folyamatosan ügyelniük kell viselkedésükre, ugyanis a nézők, a rajongók mindent látnak-hallanak, amit nyilvánosság előtt – vagy akár otthonukban – tesznek. Didier Bigo Pan-optikum elmélete szerint a kortárs megfigyelés már nem csupán a megfigyelést jelenti. A nézőkre ráruházott hatalmat kritizálja, amivel megítélhetik a jót és rosszat (Bigo, 2002: 82). Tehát már nem csupán nézők, hanem felügyelők, sőt a bíraskodók szerepét is magukra öltik.

2.2. A megfigyelés gyakorlata a sztárkultuszban

Az 1920-as évektől a színészek, zenészek magánélete kezdett érdekessé válni az átlagember számára, pletykalapokban (*New York Graphic*, *Confidential*) olvashattak botrányairól,

⁶ Saját fordítás: „The panopticon thus serves as a conceptual encapsulation of a social model of disciplinary apparatus, one that does not merely survive in its original form, of the physical building in a prison, but one that applies to all social life as a means of understanding how disciplinary power works...”

családjukról, majd később televíziós műsorokban (*Entertainment Tonight*) és blogokon követhették a celebhíreket, tehát tömegmédiákon keresztül kísérhették figyelemmel mindennapjaikat. Átlagos életük azonban nem volt elég érdekes, a vásárlásról készült paparazzi felvételek nem keltették fel eléggé a nézők, olvasók figyelmét (Tucker, 2018: 3).

Arra, hogy a sztárjelenségek kultusza miért ekkor került elő, Munk Veronika, újságíró, az Index.hu volt főszerkesztő-helyettese és a Telex.hu jelenlegi tartalomfejlesztési vezetője, ad választ *Sztárság, elméletben* című publikációjában (2009). Az ebben említett kutatók, Chris Rojak és Joshua Gamson egyetértenek abban, hogy a celebrity, a híresség fogalom a modern kori tömegkommunikációban és a filmekben létező jelenség, a vizuális média technológiai fejlődésének a terméke. A modern celebrity itt tehát a médiareprezentáció produktumaként jelenik meg. (Munk, 2009)

Munk is a tömegmédiához köti a sztárkultúra kialakulását, az 1920-as évekhez. Eleinte a filmek nem tartalmaztak stáblistát, mivel nem a színészek nevén és személyén volt a hangsúly. Ez a későbbi években változott meg, amikor a színészek arcával könnyebbé vált egy film eladása. A sztáridentitás virágzása akkor indult el, amikor elvált a színész és az általa játszott karakter, tehát felismerhetővé váltak különbségek a személyiségükben. Ezáltal a színészek vásznon kívüli személyisége került fókuszba és árucikké váltak, amiket népszerűsíteni és árusítani kell. (Munk, 2009)

Ezek a hírességek tevékenységeik, munkájuk által idolk, példaképek lettek és társadalmi szerepvállalásuk is egyre fontosabbá vált, tehát egy rossz megszólalásuk vagy tettük nagyobb jelentőséggel bírt, mint korábban. A közösségi portálok megjelenésével közelebb került egymáshoz a sztori szereplője és a befogadója. Innentől tud egy híresség olyan üzeneteket megosztani követőivel, amelyek sokszor nincsenek ellenőrizve, cenzúrázva megosztás előtt (Tucker, 2018:3-4) – tehát kikerüli a tömegmédia hagyományos kapuőreit.

Ezzel megváltozott, hogy hogyan tekintünk a kedvenc előadóinkra (Akanbi, 2018). Mivel a hanyatló televízióból kilépve, a telefonon könnyen elérhető tartalmak segítségével próbálnak relevánsak – és könnyen elérhetőek – maradni, társadalmi szerepvállalásuk is fontossá válik rajongóik megtartása és a szimpátiakeltés érdekében. Így a sztárok politikai véleményüket is hangoztatják a közösségi oldalakon – ezzel vagy elhatárolódnak tőlük, vagy melléjük állnak rajongói.

Itt válik a megfigyelési társadalom felszólító (call-out) és eltörlő társadalommá, amikor is egy

vitatott témával kapcsolatos – például gender, szexuális orientáció vagy akár rasszizmus, antiszemitizmus kérdése – megszólalás, bejegyzés miatt nagyon gyorsan és nagyon nagy tömegben fordulnak valaki ellen az internetezők (Tucker, 2018:4). Online aktivizmusból ez átalakult egyfajta trenddé, ahol a politikai korrektség, a liberális elvek válnak követendő példává. Ez és a túlzott társadalmi érzékenység vezethet ahhoz, hogy az ellenkező (politikai) véleményt elhallgattatják a cancel culture résztvevői. Ez azt a gondolkodást követi, amit Katie Herzog amerikai podcaster és újságíró fogalmaz meg: „ha nem értesz egyet, akkor tévedsz. És ha tévedsz, akkor rossz vagy, és ha rossz vagy akkor trash (szemét) vagy”⁷ (Herzog, 2018).

2.3. A cancel culture jelenség gyakorlatának változása

Roos a cancel culture megjelenését Romano-hoz hasonlóan szintén a Black Twitterhez és a MeToo mozgalmakhoz vezeti vissza. A „MeToo” kifejezés 2006-ra vezethető vissza, amikor Tarana Burke, társadalmi aktivista a Myspace hálózaton egy olyan kampány részeként használta, ami szexuális erőszak színesbőrű áldozatainak kívánt empátia által felépülést biztosítani. A kezdeményezés később mozgalommá nőtte ki magát, 2017. október 15-én Alyssa Milano színésznő terjesztette el nagyobb körben a #MeToo hashtaget Twitter bejegyzésével, aminek célja az volt, hogy feltárja a szexuális zaklatás és erőszak elterjedésének mértékét. Válaszul százezrek osztották meg kapcsolódó történeteiket és pár nap alatt globálisan elterjedt a kifejezés. Legismertebb feltárt eset Harvey Weinstein producer ügye, aki a vádak szerint az évek alatt több nőt, színésznőt is zaklatott, molesztált és erőszakolt meg (METOOSEGÍTŐ).

Ám Roos tanulmányában háttérbe szorítja a Black Twittert és a MeToo mozgalmat, és a cancel culture jelenség trendé válásának fő közreműködőinek, a *stanek* (megszállott rajongók) Twitter tevékenységét mutatja be. Szerinte ezek a csoportok az aktivizmust zaklatássá alakították és a cancel culture, valamint eredete csupán „egy indok, hogy cenzúrázzanak/eltöröljenek bárkit, aki megkérdőjelezi, szembeszáll vele vagy kritizálja rajongásuk tárgyát”⁸ (Roos, 2020: 2). Az elnevezés Eminem *Stan* című dalából származik, amely egy megszállott rajongó leveleit rappeli el. A dal hatására alakult ki és terjedt el a „to stan” angol ige, amely eleinte a valaki iránti rajongás kifejezése volt, mára azonban a legtöbbször értelmezésében negatív jelentést hordoz. Az elnevezés eredete és jelentése nagy vitát kavart a Twitteren, ugyanis sokan a „stalker fan” (zaklató rajongó) kifejezéssel egyeztetik, míg a *stanek* – és gyakran az ilyen rajongótáborokkal

⁷ Saját fordítás: „If you disagree, you are wrong. And if you are wrong, you are bad, and if you are bad, you are trash.”

⁸ Saját fordítás: „...an excuse to censor anyone who questions, competes with, or critiques their idols.”

rendelkező személyek is (pl. Dream⁹) – inkább elhivatott, támogató rajongóként látják magukat.

Ahogy a legtöbben, akik nem titulálják magukat *stanek*, Roos is negatívan tekint a tevékenységükre, hiszen ez „megakadályozza a produktív diskurzust azzal, hogy háttérbe szorítják azokat, akik nem állnak azonnal a domináns ideológia mellé”¹⁰ (Roos, 2020: 2). Így nem a diskurzus vagy az igazság kiderítése a fontos vagy a vita kimenetelének eldöntője, hanem a többség véleménye és ereje – amely a sokszor az agresszív és zaklató közeg miatt tekinthető problémásnak.

A *stanek* általában a fiatalabb generációkból kerülnek ki, ilyen elfogult és megszállott rajongók feltűnően nagy arányban fellelhetők a K-pop – például a BTS fiúcsapat – és a YouTube – például Dream, streamer – személyiségek rajongótáborában.

A fiatalok többsége ezekben az internetes közösségekben abból fakadhat, hogy úgynevezett digitális bennszülöttekként vagy digitális nemzedékként – azaz a digitális világban felnőve és az új kommunikációs technikákat magától értetődően használva – új igényeiket új típusú médiatartalmak, műfajok és a média egyes intézményeinek radikális átalakítása tudja csak kielégíteni (Prensky, 2001; idézi: Glózer & Guld, 2015: 37). Ennek megoldásaképp elkezdtek megjelenni olyan „hétköznapi hírességek” (Guld, 2015a; idézi: Glózer & Guld, 2015: 36), akik az internet világában válnak népszerűvé és különböző közösségi oldalon több százezres vagy akár milliós követőszámot érnek el. Az új média sztárjai így sokszor hétköznapi fiatalok, akik saját otthonukban készítenek videókat, hétköznapi vagy trendi témákról, egyszerű, közérthető nyelven (Glózer, 2014; Guld, 2015b; idézi: Glózer & Guld, 2015: 36).

Rajongóikra egyre jellemzőbbé válik a megszállott érzelmi kötődés, amely zaklatáshoz (bullying, stalking, harassment) vezethet és a hibák – legyen az bármilyen mértékű – elnézését eredményezi náluk (Roos, 2020: 4). A *stanek* hobbijvá válik a celebek életének konstans figyelése és múltjuk felkutatása. Ahogy Tucker is taglalta, a rajongók feljogosítva érzik magukat, hogy tudjanak a celebek magánéletéről (Roos, 2020: 17), de a *stanek* aktívan is tesznek érte – közösségi oldalakon privát képek megosztásával, a családtagok felkeresésével. Azonban sokszor pont ez a túlzott kutakodás vezet olyan kényes magánéleti információkhoz,

⁹ Dream egy fiatal, amerikai Youtube és Twitch-streamer, aki a *Minecraft* videojátékkal kapcsolatos tartalmairól ismert. A két platformon összesen több, mint harminchétmillió feliratkozóval rendelkezik, gyakran központja különböző játékon belüli csalásokkal vagy szexuális visszaélésekkel kapcsolatos botrányoknak.

¹⁰ Saját fordítás: „...it limits productive discourse by marginalizing those who do not immediately align with a dominant ideology.”

amik miatt eltörölik a személyt, vagy eltávolodnak tőle a rajongói.

Ám ez felveti azt a kérdést is, hogy az ilyen kutakodások során fellelt több évvel korábbi bejegyzések, tweetek miatt számonkérhető-e egy személy. A cancel culture kritikusai kételkedve állnak a jelenségnek azon álláspontja előtt, miszerint bocsánatot kell kérni azért, amit tíz évvel ezelőtt mondtunk, abban az esetben is, ha az akkori társadalomban ez nem számított sértőnek vagy problémásnak.

Twitteren – ahol ugyan szintén szűri az elénk kerülő tartalmat egy filterbuborék – könnyen hozzáférünk olyan profilok tweetjeihez is, akiket nem követünk. Hozzájárul ehhez a *trending*, azaz a népszerű témák könnyű elérése, valamint egy újabb fejlesztés, amellyel az általunk sokat felkeresett témákban a legnépszerűbb tweetek is megjelennek a kezdőlapunkon.

Ezért is van a *stanek* tömegének olyan ereje, amivel a hírességekhez való hozzáállást tudják befolyásolni akár széles közegben is, hiszen elnyomják az ellentétes véleményeket és ők alakítják a hírességek körüli narratívát (Roos, 2020: 29). Ezt, az angolul *reactionary fan culture*-nek – tükörfordításban reakciós rajongói kultúra – nevezett jelenség gyakorlatát Jen Cardenas, a Honors College of Texas State University végzett hallgatója, disszertációjában úgy foglalja össze, hogy a rajongók „politikailag motivált reakciókat [adnak] a problémás viselkedésre, amelyek károsak másokra nézve, de nem sokat érnek el a viselkedést állítólagosan motiváló problémák megoldása érdekében”¹¹ (Cardenas, 2019: 31-32). Így egy sztár, akinek sok *stanje* van nem törölhető el (Roos, 2020). De előfordulhat az is, hogy egy másik híresség ellen fordítják a tömeget – aki kritikusan szólalt meg rajongásuk tárgyáról –, ami vezethet két fandom konfliktusához (pl. One Direction vs. The Wanted¹²). Mindig olyan információval találkozunk (kifejezetten Twitteren), ami sohasem objektív és „a felhasználók arra szocializálódnak, hogy intoleránsak legyenek azok a dolgok és emberek felé, amikkel nem értenek egyet”¹³ (Roos, 2020: 31).

De Roos szerint ezeknek a trendeknek és eltörléseknek nincsen hosszantartó hatása egy sztár hírnevére. A Twitteren nem aktív internetezők nem is találkoznak minden eltörléssel, amit nem kap fel a sajtó vagy ha találkoznak is vele - Roos szerint az idősebb generáció tagjaira jellemző attitűd, hogy – sokszor nem fordítanak rá nagyobb figyelmet, mert egy színészt a munkája miatt

¹¹ Saját fordítás: „...politically motivated reactions to problematic behavior that are harmful to others and do not accomplish much towards the issues that purportedly motivate the behaviors.”

¹² A The Wanted brit zenekar tagjai negatív, provokatív kritikával illették a One Direction-t. Az eset addig fajult, míg nyílt konfliktus alakult ki a két zenekar és a rajongók között is.

¹³ Saját fordítás: „...users are becoming socialized to be intolerant towards anything they disagree with.”

szeretnek és nem a közösségi oldalakon való jelenléte miatt. (Roos, 2020: 6-9)

Romano is azt állítja, hogy nagyon kevés ember lett valóban eltörölve, jellemzőbb egy szünet karrierjükben a vádak miatt. De R. Kelly és Michael Jackson esetében sikerüket is elősegítette: nőtt a hallgatottságuk és néhányakban szimpátiát is keltett, hogy a cancel culture áldozatává váltak. Azonban ezek a példák ellenére a szexuális zaklatás vádja általában effektív eltörléshez vezet. (Romano, 2020)

Tapasztalatom alapján szexuális zaklatás vagy erőszak esetében nem csupán online számonkérés tapasztalható, hanem karrierjükre is hatással vannak a vádak: szerződésbontáshoz, munkatársak eltávolodásához és a munkalehetőségek leszűküléséhez vezethetnek, valamint bírósági üggyé is válhat az eset. Ilyen Kevin Spacey példája is, akit 2017-ben szexuális zaklatás vádja miatt több kár is ért. Az aktuálisan futó *Kártyavár* című Netflix sorozat gyártását azonnal leállították, miután Anthony Rapp színész azzal vádolta Spacey-t, hogy tizennégy éves korában zaklatta. Ezt követően további férfiak álltak fel Spacey-vel szemben azt állítva, hogy áldozatai vagy szemtanúi voltak a színész viselkedésének, amely hatására már a bírósági ítéletet megelőzően kiírták karakterét az *Kártyavár* című sorozatból (SIXX, 2017). 2021-ben a színészt és produkciós cégét közel 31 millió dolláros kártérítés megfizetésére kötelezték, mivel az MRC stúdiónak Spacey elbocsátását követően a forgatókönyv átírása és az epizódok lerövidítése több tízmillió dollár veszteséggel járt (MTI). 2022-ben a bíróság ártatlannak ítélte Spacey-t.

Azonban úgy látom, hogy részben a *stan culture* miatt a szexuális visszaélésről szóló vádak – legalábbis azokat, melyek a Twitternél tovább nem jutnak, tehát nem lesz belőlük bírósági ügy – kéttelylel fogadja a közönség, sőt sokan kutatásba kezdenek, hogy bebizonyítsák példaképük ártatlanságát. Ez sokszor IP címek lekérdezéséhez, privát profilok és közeli ismerősök lenyomozásához, felkutatásához és zaklatásához vezet, amit majd Twitter thread-ekben, azaz egybefüggő tweetekben osztanak meg – és sokan ezekből tájékozódnak és ezek alapján ítélik meg a helyzetet.

A közönség eltávolodik a tragédiáktól (Roos, 2020: 18), a halálesetek és balesetek már nem érintik meg őket, az izgalmas és a trendi, ami foglalkoztatja őket. A tragédiákból viccet és mémeket csinálnak – pl. II. Erzsébet brit királynő halála –, amely egy furcsa ellentmondás a Twitteren, de a többi közösségi oldalra nézve is. Míg „néha a jószándékot is eltörlölik” (Pathak, 2019; idézi: Romano, 2020) – azaz jóindulatú, segítő jellegű megjegyzésekben is megtalálják a hibát, a problémát – a halálesetekből való vicc csinálásnak aktív résztvevői vagy élvezői –

amit szíveléssel, retweeteléssel jeleznek – és az eltörlő felhasználók valószínűleg gyakran egyeznek. A tragédiák elviccelésének okára Glózer Rita, kommunikációkutató és a Pécsi Tudományegyetem docense, szolgál magyarázattal a „katasztrófa-viccek”¹⁴ (Kuipers, 2002; idézi: Glózer, 2016) kapcsán. A téma kutatói két csoportba oszthatók az alapján, hogy a katasztrófa-viccek kulturális funkcióit miként értelmezik (Glózer, 2016). Egyik álláspont szerint ezek a viccek kollektív mentálhigiénés védekezési mechanizmusok részei, míg a másik szerint arra szolgálnak ezek a médiaszövegek, hogy tömegmédia működésére reagáljanak. Ez abban teljesül, hogy nem a tömegmédia által illőnek talált reakciókat adják egy eseményre, tehát a katasztrófa-viccek lázadásként működnek (Kuipers, 2002: 452; idézi: Glózer, 2016).

2.4. A cancel culture jelenléte a politikában

Romano politikai aspektusból is megközelítette a cancel culture jelenséget, ugyanis sokszor a politikai korrektséggel – tehát a már említett liberális elvek követésével – említik egy lapon a cancel culture-t és – a *stanek* világából kilépve – ez alapján vitatják kritikusai. Romano azonban két csoportra osztja a diskurzusokat: az emberek egymással való viselkedéséről szólókra és a hatalommal rendelkező személyek esetében az igazi következmények hiánya miatti frusztrációról szólókra (Romano, 2020).

Az első, azaz az emberek egymással való viselkedéséről szóló diskurzusban a „politikai tisztaság önjelölt őrei” (Ross, 2019; idézi: Romano, 2020) kerülnek középpontba. Online tevékenységük a másik elnyomásában, számonkérésében (calling-out), hibák keresésében és a figyelem ezen hibákra való azonnali felhívásában teljesül ki. Viselkedésük egymás ellen irányul és a hevült viták szítása – akárcsak az internetes trolloknál (vö. Veszelszki, 2017) – lesz céljuk az információszerzés és a nyugodt diskurzus helyett. A különböző álláspontot képviselők közötti konfliktus gyúlékonnyá vált, az ellentétek annyira leküzdhetetlennek tűnnek, hogy a határa a politikai és a személyi viták között eltűnőben van (Romano, 2020).

Loretta Ross, afro-amerikai akadémikus, nőjogi aktivista, szerint egymás eltörlése fontosabbá vált az emberek számára, minthogy „továbbra is azokra koncentrálnának, akik hasznot húznak a megkülönböztetésből és az igazságtalanságból”¹⁵ (Ross, 2019; idézi: Romano, 2020). Ugyanis politikusokat nézeteik miatt nem lehet eltörlölni, hiszen a politikában ezt képviselik, ezért küzdenek és emiatt szavaznak rájuk vagy követik őket. Csupán olyan esetekben van példa sikeres eltörlésre, ahol bizonyított, elkerülhetetlen és megúszhatatlan vádról beszélünk.

¹⁴ „disaster jokes”

¹⁵ Saját fordítás: „...rather than remain focused on those who profit from discrimination and injustice.”

Ilyenkor azonban már nem a képviselt vélemény miatti eltörlésről, hanem a törvény megszegéséről és az emiatti visszhangokról beszélhetünk. Donald Trump amerikai elnök leváltása utáni események is kivételt képeznek, amikor a legnépszerűbb közösségi oldalokról eltávolították hivatalos profilját. 2021. január 8-án a Twitter egy közleményt adott ki Trump profiljának végleges felfüggesztéséről a platformon. A Trump tweetjei köré épülő kontextus, főképpen ezek közösségi felületen belüli és kívüli értelmezése, került vizsgálat alá. Ezek eredményeképpen erőszakra uszítás gyanújára – és ezáltal a Twitter irányelveinek megsértésére – hivatkozva függesztették fel fiókját. Két, a 2021. január 6-ai elnöki hatalomátadással kapcsolatos tweet alapján hozták meg a döntést, amelyek arra utalnak, hogy a volt elnök ösztönözte arra követőit, hogy megrohamozzák a Capitoliumot (TWITTER).

Trump Twitter tevékenysége azonban már ezt megelőzően is vitatott volt. A politikus és követői úgy gondolkodnak, hogy ahogyan a választási eredmények, úgy minden, akár a kutatók által alátámasztott tény is torzított, „a szakértők elfogultak és tudományos kutatási módszerek helyett szubjektív politikai preferenciák szerint cselekednek” (Altheide & Merkovity, 2021: 12). A Twitter bejegyzéseivel Trump olyan témákat tudott bejuttatni a közbeszédbe, melyek politikai szempontokból számára fontosok és kedvezőek voltak, saját igazságát osztotta meg. Ezek által úgy próbálta formálni a közvéleményt, hogy a felvetett problémákra az ő politikáját lássák az egyetlen megoldásként, amit az erősített, hogy gyakran a közösségi médiában is beszédtemává váltak és a híradásokban átvették ezeknek a tweeteknek a tartalmát (Altheide & Merkovity, 2021: 16-17).

Amerikával ellentétben Európában – többek között Magyarországon – kevésbé van jelen a cancel culture gyakorlata, de a kritikája annál inkább. A legjellemzőbb területe a felsőoktatásban, ahol az akadémiai szabadság megrendülésével hozzák párhuzamba.

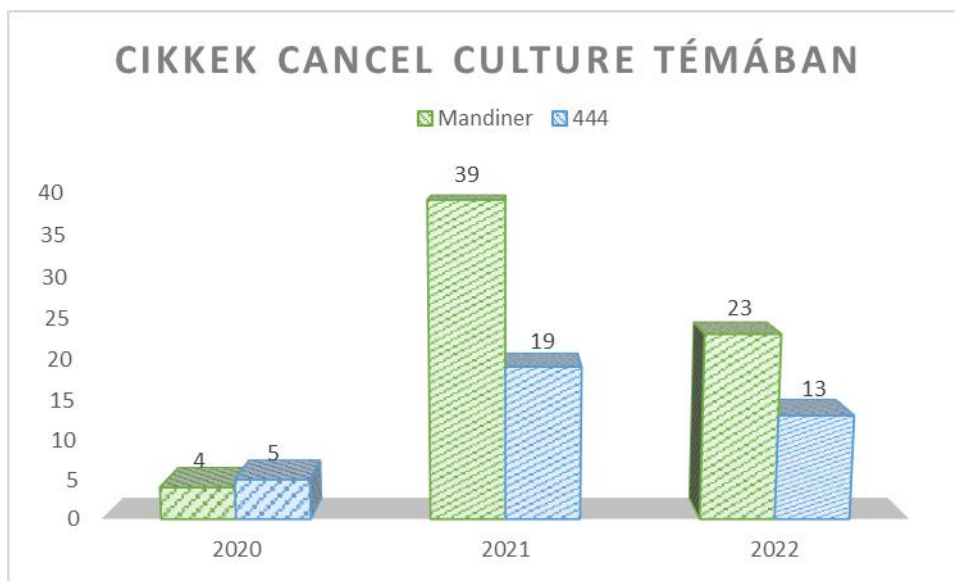
A magyar értelmezések vizsgálatához egy új, saját definíciót állítottam fel az említett szakirodalmak és tapasztalataim alapján. Eszerint a cancel culture, magyar fordításban eltörlés kultúra, a közösségi platformokon elsősorban a rajongói kultúra (*stan culture*) és a woke gyakorlatokkal egyeztethető össze. A hatalom nélküli tömeg nézeteivel, véleményével szembenálló - akár múltbéli - megszólalás vagy cselekedet hatására a másik felet nyilvánosan számonkérlik, kirekesztik és követelik a nyilvánosság megvonását tőle attól függetlenül, hogy milyen nézeteket vall.

3. Eredmények és azok értékelése

A magyar média, főként az online sajtóorgánumok a cancel culture-t egy nyugati, főként amerikai jelenséggént értelmezik, amitől a közép-európai és a magyar emberek távol és védve vannak. Így ezek a médiumok nagyon kis arányban foglalkoznak olyan magyar esetekkel, amik a cancel culture jegyeit hordozzák. Hivatalos, elfogadott magyar megfelelője nincs is a fogalomnak, időnként „eltörlés kultúráként” vagy az „eltörlés kultúrájaként” utalnak rá az eredeti angol elnevezése mellett, főként magyarázatként.

Konkrét magyar cancel culture esetekről szóló cikkek, elemzések a legismertebb magyar hírportálok közül a Mandiner.hu-n és a 444.hu-n találhatók legnagyobb számban, a legtöbb online sajtóorgánumban csak a jelenségről szóló bírálatok és a külföldi esetek jelennek meg. E két hírportál a témában írt cikkeket fogom elemezni és értelmezéseit összehasonlítani saját definíciómmal. Azért a Mandinert és 444-et választottam, mert egyrészt különböző nézeteket vallanak, illetve a többi online hírportálnál nagyobb számban jelentetnek meg a cancel culture jelenséggel kapcsolatos cikkeket, bejegyzéseket. Valamint a két hírportál között egymásra adott reakciók is fellelhetők. Mindkét esetben 2020-tól kezdték el használni a cancel culture címkét, ekkora jelentek meg az első cikkek a címszó alatt – akkor még kis számban. Majd a következő évben ez a szám nagy mértékben nőtt, kifejezetten a Mandinernél.

Ahogy az 1. ábrán látható, a Mandineren 2022-ben huszonhárom darab, 2020. július 17. – azaz az első témában íródott cikk – óta pedig összesen hatvanhat bejegyzés jelent meg, a „cancel culture” címszó alatt. A 444.hu oldalon már jóval kevesebb, összesen harminchét darab cikk jelent meg a „cancel” címszó alatt – az első ezzel kapcsolatos bejegyzés, azaz 2020. július óta, 2022-ben pedig tizenhárom. Azonban a jelenség értelmezése és kritikája nem csak a két különböző nézeteket valló hírportálon különbözik, de sokszor azokon belül is.

1. ábra

3.1. A cancel culture értelmezései a mandiner.hu hírportálon

A 2009-ben létrejött Mandiner hírportál politikai ideológia szempontjából nemzeti liberálisnak, nemzeti konzervatívnak vallja magát. Az elmúlt években többet foglalkozott a cancel culture témájával, mint más magyar sajtóorgánumok. Cikkeiben, bejegyzéseiben túlnyomórészt amerikai és nyugat-európai mintákra, esetekre reflektál, ritkán számol be olyan magyar közéleti személyekkel kapcsolatos botrányokról, megszólalásokról a „cancel culture” címszó alatt, amelyek a jelenség jellegzetességeit hordozzák.

A cancel culture-t a hírportál egy nyugatról terjedő jelenséggént mutatja be, amely veszélyt jelent Magyarországra, kultúrájára és a szólásszabadságra, tehát védekezni szükséges ellene. Hogy ez a védekezés miben mutatkozik meg, kérdéses, de egyértelművé válik, hogy a jobboldali politikusok és újságírók véleménycikkekben és nyilatkozatokban kívánják bemutatni vagy kritizálni negatív és ártalmas oldalát. Tehát ellenséggént tekintenek a jelenségre és feltételezett gyakorlóira, a baloldalra. Ugyanis a jobboldal képviselői úgy tartják, a baloldal képviselőire nincs olyan hatással az eltörlés: ők elkerülhetik, nekik elfelejtik a múltjukat támogatóik, és például Joe Biden, az Egyesült Államok 2020-ban megválasztott elnöke nem fogja azt a kiközösítést tapasztalni, amit Donald Trumpnak kellett leváltása után (Rádi, 2021). Ennek okára azonban nem Trump nézeteinek kritikáin keresztül találjuk meg a választ, hanem Twitter tevékenységében és a platform irányelveinek megsértésében.

Ezt maga a Mandiner cáfolta meg többször is. A hírportál színes palettájának köszönhetően egymással ellentétes nézetek, vélemények és kijelentések is olvashatóak, így gyakran előfordul,

hogy egy témában ellentmondásba ütközünk, ha két cikket együtt vizsgálunk (példa a 24. oldalon). Tehát nem meglepő, hogy míg egyik szerző a baloldal sebezhetetlenségéről beszél a cancel culture kapcsán, egy másik arról, hogy a baloldalt is elérte az eltörlés kultúrája vagy éppen rácsodálkozott a jelenség erejére. Több bejegyzést is figyelembe véve kiderül, hogy „senki nincs biztonságban” (Constantinovits, 2021a), legyen bármilyen nézetet valló – akár antikommunista is (Dobozi, 2021a) –, a múlt eltörlése nem lehetséges.

Időnként azonban a magyar médiában a cancel culture-nek pont ezt az értelmezését használják, miszerint gyakorlatával a múltbéli hibákat tüntetik el azoknak, akik a politikai korrektség követendő példái. Ennek példája Máthé Zsuzsa, újságíró és a Szent István Intézet igazgatója, aki Facebook bejegyzésében, amit a Mandiner is átvett, a cancel culture-t a „múlt eltörléseként” (Máthé, 2022) értelmezi. Az újságíró Dobrev Klára bejegyzése alatt egy rövid szöveg mellé fotót csatolt Gyurcsány Ferencről és Vlagyimir Putyinról. A kommentet, amiben a haza elleni hergeléssel vádolja a politikust, két percen belül törölték. Erre reflektálva értelmezi úgy a gyakorlatot, mint „a múlt eltörlése, aminek ma nyugatiasan cancel culture a neve”.

Máthé értelmezése eltér az általam meghatározott definíciótól, amiben a tömeg nyomására elért nyilvánosságtól való megfosztásként értelmezem a cancel culture-t. Az újságíró értelmezése, a múlt elhallgattatása azonban nem a cancel culture gyakorlata, hanem gyakran pont az ellenkezője, a múltbéli hibákra való figyelemfelhívás és az ezek miatti számonkérés a cél.

A jelenséggel kapcsolatban gyakran feljön a kérdés, miszerint megítélhető, eltörölhető-e valaki azokért a kijelentéseikért, amiket több éve tett. Ahogyan a ma már progresszívnek tekinthető Alexi McCammond, a *Teen Vogue* egykori főszerkesztője esetében is taglalta Francesca Rivafinoli, az internet nem felejteti el a kitörölt posztokat, bejegyzéseket sem és bárki ellen fordíthatóak azok, legyen bármilyen nézetű (Rivafinoli, 2021).

Constantinovits Milán, újságíró és a MCC Fiatal Tehetség Programjának szakmai vezetője, a „tagadás kultúrájának” (Constantinovits, 2021b) nevezte a cancel culture jelenségét. Az ő szavaival élve „napjaink cenzorai a történelem »szégyenletes« eseményeit, a nem pízsi irodalmi műveket, a megteremtett és elhasznált hollywoodi hírességeket rádiózzák át a sosemvoltba” (Constantinovits, 2021b), valamint a politikailag korrekt beszédmodot követelik meg. Olyan irodalmi műveket említ, mint a *Huckleberry Finn*, az *Elfűjta a szél* és a *Tíz kicsi néger*, amelyek forgalmazását megszüntették vagy változtatást vittek végbe rajta annak érdekében, hogy nyelvezete ne legyen sértő egyik kisebbség számára sem.

A Constantinovits által meghatározott tagadás kultúrája értelmezés azonban nem egyeztethető össze a saját definíciómban kiemelt nyilvánosság megvonás aktusával. Hiszen nem az irodalmi művek végleges eltüntetéséről, létezésük tagadásáról van szó, hanem arról, hogy megakadályozzák, hogy az ezekben szereplő sértőnek tekinthető részletek példaként szolgáljanak olvasóik számára. Tehát Constantinovits nem a nyilvános számonkérésről és diskurzusról, hanem a jelen tükrében hibás vagy kínos témák elfelejtéséről beszél. Az eltörlés gyakorlata azonban pont az ellenkezője ennek: kritikusai „nyilvános meghurcolásként” tekintenek az eltörlésre, az eset visszhangot kelt, beszélnek róla. Nem az elhallgatás, hanem az elhallgattatás a cél, tehát a nyilvánosság megvonása.

A cancel culture-t sokszor együtt említik a progresszív, illetve woke gondolatokkal és tevékenységekkel – kifejezetten a gender és az LMBTQ+¹⁶ kérdésekkel kapcsolatban – amelyek inkluzívabbá tesznek bizonyos tereket, kifejezéseket. Ilyen a preferált névmások (pronouns) használatának elterjedése, amelyek a nemi hovatartozás megkülönböztetésében segítenek, tehát hogy hogyan szeretné valaki, hogy megemlítsék – ennek Magyarországon nincsen jelentősége, hiszen az angol he/she/stb. magyar megfelelője minden esetben az „ő”. Ezek használata és kiemelése nagy vitát kavart Amerikában a különböző nézetű csoportok között. Ezt és az ehhez hasonló törekvéseket kapcsolják össze a magyar sajtóban az eltörlés kultúrával. Azonban ezt gyakran negatív kritikában teszik és a Black Lives Matter-mozgalmakat (BLM) is agresszív, rasszista megmozdulásnak tekintik, míg az aktivisták célja éppen a rasszizmus elleni harc. A kritikusok a woke kultúrára reflektálva gúnyosan használják újságcikkekben például a „heteró fehér férfi” kifejezést, aminek szószerinti jelentése mögött egy másodlagos jelentése is van. Arra utal, hogy a heteroszexuális, fehér férfiak privilegizált helyzetben vannak és voltak, semmilyen szempontból nincsenek kirekesztve, úgymond a tápláléklánc csúcsán állnak. Josh Denny, amerikai műsorvezető és komikus, a kifejezést egyfajta rasszizmusnak tekinti és Twitter bejegyzésében úgy értelmezi, hogy ezzel „negatív kulturális sztereotípiák alapján próbálják leértékelni a nézőpontjukat”¹⁷ (@JoshDenny, 2018).

Dobozi Gergely, a mandiner.hu újságírója, a hetilapban közölt írásában „progresszív támadásként” (Dobozi, 2021b) értelmezi a cancel culture-t. Magyarországot ért eltörlési

¹⁶ Az LMBTQ+ betűszó a leszbikus, meleg, biszexuális, transznemű, queer, valamint a további összes szexuális orientációt és nemi identitást foglalja magába. A betűszónak több rövidebb és hosszabb variációja van. Én azért ezt használom, mert ez a mindenki számára inkluzív változatok klasszikus és legismertebb alakja.

¹⁷ Saját fordítás: „...attempting to devalue their POV based on negative cultural stereotypes.”

kísérletre példaként a 2021-ben bevezetett „pedofiltörvényre”¹⁸ kapott reakciókat hozza fel. A törvény részben azt is korlátozta, hogy kiskorúaknak szülői hozzájárulás nélkül olyan tartalmakat mutassanak, amelyekben genderkérdéssel vagy homoszexualitással foglalkoznak. A döntést homofóbnak és kirekesztőnek ítélte a magyar LMBTQ+ közösség és a globális média túlnyomó része is.

Másik példaként pedig a 2020-as futball-Európa-bajnokságot említi, ahol a hazai csapat nem térdelt le a meccs előtt, ami azért keltett tömeges felháborodást, mert a gesztus a Black Lives Matter mozgalommal való szolidaritást mutatta volna. A Labdarúgó Szövetség azzal indokolta a letérdelés elmaradását, hogy szerintük a politika nem a futballpályára való. Az ezek miatti számonkérést Dobozi úgy értelmezte, hogy kötelező haladási irányt kaptak az általa általa progresszivismusnak nevezett eszmétől, és a jó ellenségévé váltak azok, akik ezt nem követik.

Míg saját definíciómban azt emeltem ki, hogy az elveket megsértő megszólalások vezetnek eltörléshez, addig Dobozi ezt a nézetek erőltetésének és egy progresszív támadásnak veszi. Ám itt nem a tömeg nézetével szembenálló vélemények elítéléséről van szó, nem a tömeggel áll szemben Magyarország a pedofiltörvény esetében, hanem az Európai Bizottsággal, ami kötelezettségszegési eljárást is indított az ügyben.

Az, hogy a Dobozi által említett haladási irány nem követése egy ország eltörléséhez is vezethet-e, túlmutat a cancel culture általam meghatározott definícióján és az általam megismert gyakorlatán is.

A Mandineren a „cancel culture” címszó alatti található legkorábbi cikk 2020. július 17-én jelent meg. Ez Plankó Gergő 444.hu-n megjelent egyik írására reflektál, amelyben a BLM-mozgalom 2020-as történéseit elemzi. Ennek hatására a Mandineren Veszprémy László Bernát a jelenség magyarországi jelenlétét fejtegeti. Veszprémy cikkének segítségével szeretném jobban bemutatni a témában íródott többi szöveg stílusát, szóhasználatát és tartalmát a hírportálon.

Veszprémyhez hasonlóan a témában többnyire kritikus szemléletű vélemények íródtak, a Mandineren kevés olyan szöveg olvasható, amiben egy szerző a cancel culture mellett állna ki. A cikkekben gyakran leegyszerűsített, provokatív és felháborodott vélemény kifejtések

¹⁸ 2021. évi LXXIX. törvény a pedofil bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépésről, valamint a gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról. Azért nevezi Dobozi pedofiltörvénynek, mert csak módosítása után kerültek bele a homoszexuálist népszerűsítő tartalmak tiltása a kiskorúak körében (6/A. §).

jelennek meg. Íróik csupán saját szemszögükből vizsgálják az eseteket, nem néznek utána a miérteknek. Sokszor előfordul, hogy azokban az esetekben is, amikor egy eltörlésnek igazat adnak, ezt úgy teszik meg, hogy a jelenséget kifigurázzák, provokatív módon mutatják be, túlzó szavakkal jelzik és kifejezéseik is azt sejtetik, hogy ezekre az esetekre kivételként kell tekinteni. Ezek a szóhasználatok a negatív hangvételű kritikákból sem hiányoznak. A vizsgált cikkben olyan erős és gyakran túlzó kifejezések, összehasonlítások szerepelnek, amelyek az olvasóban azonnal azt a gondolatot keltik, hogy egy negatív jelenségről van szó.

Sokszor akár történelmi eseményekkel, ma már nem élő gyakorlatokkal hozzák párhuzamba az eltörléskultúrát. Veszprémy olyan kifejezéseket használ, mint a „médiában való Canossa-járásra kényszerítés” és a „nyilvános kivégzési kísérlet” (Veszprémy, 2020), de más szövegekben a középkori eretnek égetésként (MANDINER, 2021a), megkövezésként, lincselésként vagy szélsőbalos megtorlásként (MANDINER, 2021b) tüntetik fel – ugyan legtöbb esetben mástól idézve. Ezek a történelmileg sokkal jelentősebb és kegyetlenebb példák sokszor túlzóak azt a célt szolgálják, hogy dramatizálják vagy hangsúlyozzák a véleményüket. De valójában nincsen szó ilyen drasztikus problémákról, arról szóló hírt nem találtam, amiben fizikai bántódása esne az eltörölt személyeknek.

A – sokszor irreleváns – összehasonlítások egy-egy esettel kapcsolatban több szövegben is megjelennek a hírportálon. Gyakran úgy próbálják a szerzők lekicsinyíteni a cancel culture által felvetett problémákat, hogy oda nem illő, a vizsgálttól merőben eltérő példákkal hozzák párhuzamba. Ilyen az ázsiai tanár hülyének nevezését szembeállítás a fehér rendőr rasszistának titulálásával (Rivafinoli, 2021). Ez az elbeszélésmód abból is fakadhat, hogy a rasszizmus kérdése a konzervatívok és a liberálisok között vitatott, tapasztalataim alapján az előbbi a rasszista jelzöt óvatosan használja, míg az utóbbi sokkal bátrabban. Tehát ugyanarra az ügyre, megszólalásra különbözően tekint a két oldal rasszizmus szempontjából is.

A cancel culture problémáinak lekicsinyítésének fokozására továbbá olyan kifejezések is megjelennek a Mandiner cikkeiben, mint az „összefogósdi” (Veszprémy, 2020), „vitatkoztatás” (Hont, 2022), amelyekkel gyerekesnek, komolytalannak tűnteti fel a másik felet. De az objektivitás hiánya – ami ugyan egy véleménynél nem probléma – és az szóhasználat általi manipuláció megjelenik máshol is, amikor egy semleges, objektív kifejezés – például Veszprémy estében a lemond, felmond, kirúg – helyett negatívan értelmezendő szavakat használ – tönkretesz, kikezd, kiebrudal.

A negatívan bemutatott cancel culture jelenség mögött pedig Veszprémy véleménye szerint a baloldal áll. Ezt a „baloldal”, „haladó” és „balliberális” szavak gyakori ismétlésével hangsúlyozza, valamint azt is kiemelve olvashatjuk háromszor, hogy egy jól bevett módszernek látja az eltörlést Magyarországon. Felismeri azokat a gyakorlatokat a magyar sajtóban, amik a cancel culture jegyeit hordozzák, de más hírportálok nem nevezik nevén. Ő nem egy fenyegető nyugati hatásként vagy „Amerikából importált progresszióként” (Kakuk, 2021) értelmezi a cancel culture-t, hanem tapasztalatai alapján egy magyar közegben is jelenlevő jelenséggént. Ez a Mandiner további cikkeiben legfeljebb feltételezésként szerepel.

Két példát hoz fel, melyek meglátása szerint tükrözik azt, hogy múltbéli, korábban ebből a szempontból nem vizsgált esetek is megfelelnek a cancel culture kritériumainak. Még hozzá egy 2012-es és egy 2015-ös esetet, amikor a cancel culture fogalma még meg sem született – arra utalva, hogy talán mégsem a nyugati kultúra fenyegeti hazánkat. Jeszenszky Géza, egykori oslói nagykövet, egy Wallenberg-konferencián való részvétele elleni tiltakozáshoz hasonló ügyek a cancel culture tipikus példái. Jeszenszky egy egyetemi jegyzete miatti botrány vezetett a tiltakozáshoz, majd több szervezet tőle való elhatárolódásához. A jegyzetben a romák vérfertőző kapcsolatairól írt. A másik eset Kovács Ákos – amit Veszprémy a 444.hu újságírója, Botos Tamás által kreált „műbotránynak” nevezett – szerződésbontása a Magyar Telekommal, miután az énekes egy interjúban kiállt a női emancipáció ellen. Egyetértek Veszprémyvel abban, hogy ezek a cancel culture típuseseteihez nagyon hasonló botrányok. Mindkét esetben arról van szó, hogy a tömeg sértőnek érzi az eltörölt személyek kijelentéseit, tetteit és a velük kapcsolatban levő intézményektől, cégektől várja el, hogy felelősség alá vonják értük. Ami meg is történik.

Veszprémy aggodalmát is kifejezi azzal kapcsolatban, hogy a nézeteikért számonkért szélsőjobboldali egyének következmény nélkül nyilatkozhatnak bármiről – legyen az antiszemita, holokauszt-tagadó, homofób, stb. –, mivel ezeknek csupán a letagadása is elég ahhoz, hogy ne essen baja hírnevüknek. A Mandiner szerzői különböző, ellenkező véleményeket fogalmaztak meg a cancel culture áldozatainak személyéről. A cikkek egy része Veszprémyvel ért egyet, másik része pedig ennek az ellenkezőjét állítja, azaz azt, hogy a cancel culture mindenki múltbéli hibáját könyörtelenül feltárja és számonkéri – a már említett Rivafinoli által megírt Alexi McCammond esete is cáfolja Veszprémy kijelentését.

A Mandiner cancel culture-rel kapcsolatos cikkeinek felépítése gyakran hozzásegít az olvasó véleményének alakításához. A jelenséget támogató, megerősítő vagy helyeslő mondatok

általában az írás legvégén szerepelnek, olyan esetben is, amikor fontosabb szerepük van az ezt megelőző részleteknél – tehát ellentmondanak a fordított piramis elvének (Harle, 2012), amely hírműfajok esetében elvárható szempont, itt azonban nem mindig erről van szó. A cikk felépítésén múlhat egy eset értelmezése, mivel olyan magyarázatokról maradhat le az olvasó – aki nem jár részletesebben utána az esetnek –, ami szükséges az ügy teljes átlátásához és megértéséhez. Erre példa Greczula Levente László írása Michael Wendler slágerénekes eltörléséről.

3.2. A cancel culture értelmezései a 444.hu hírportálon

A 2013-ban indult liberális nézeteket valló 444.hu internetes hírportál élesen szembeállítható a Mandinerrel témái, eszméi és világszemlélete tekintetében is. Azonban mindkét portál egyenesen és kendőzetlenül beszél akár kényes témákról is, ilyen például a cancel culture helyzete is Magyarországon. A 444.hu a cancel culture-t Magyarországon jelenlevő jelenséggént kezeli, míg a Mandiner egy nyugatról betörni kívánó fenyegetésként. A liberális hírportál kevésbé foglalkozik a jelenség külföldi, nyugati példáival – akkor is többnyire magyar vonatkoztatásban –, nagyobb figyelmet fektet hazai ügyekre a témában, azaz a politikusok, a közéleti személyek megszólalásaira és az eltörléses esetekre. Ám egy egészen más kontextusba helyezi át az elhallgattatás problémáját.

Plankó Gergő, a 444.hu újságírója, a hírportál egyik első témába vágó cikkjének a *Nyugaton úgy hívják, „cancel culture”, Magyarországon meg úgy, átlagos hétköznapi* címet adta (2020). Ebben a jobboldali politikusok azon megszólalásaira reflektált, amiben a nyugati cancel culture és a közép-európai szólásszabadság közti különbségeket vitatják.

Plankó kritikusan áll a kormánypárti megszólalások tartalmához és stílusához. A jelenség szélsőséges eltorzításával és cinikus kiforgatásával vádolja az érintett politikusokat, amivel saját érdeküknek megfelelően próbálják befolyásolni követőik véleményét a témáról. De ő maga is szélsőségesen, túlozva fogalmaz azzal, hogy az eltörlést mindennapi politikai cselekvésnek állítja be hazánkban. A nyugati sajtószabadság eltűnése és a Gulyás Gergely miniszter által a szabadság terének nevezett Közép-Európa összehasonlítás, felvetette Plankóban azt a kérdést, hogy „Magyarországon mi történik azzal, aki a helyi vagy az országos elitnek nem tetsző véleményt fogalmaz meg?” (Plankó, 2020).

Plankó több olyan példát is felhoz és részletez, ahol a magyar elitnek, vezetőknek nem tetsző megnyilvánulások, tettek, hibák miatt alkalmazottakat bocsátottak el. Erre egyik példaként a

Századvég folyóirat szerkesztőinek kirúgását és a lapszám törlését hozta. A folyóiratot kiadó Századvég Alapítvány azzal indokolta döntésüket, hogy olyan tanulmányok is megjelentek a lapban, amelyek nem egyeztethetők össze az Alapítvány szellemiségével. (Plankó, 2020)

Itt azonban másról van szó, mint az általam meghatározott cancel culture – mégis izgalmas ellenpontot tudunk azonosítani. Definíciómban a hatalom nélküli tömeget neveztem az eltörlőnek, míg Plankó az országos elitet. Az ő értelmezésében tehát a szerepek felcserélődnek. A hatalommal rendelkező elit válik az eltörlővé és a bizonyos értelemben alájuk rendelt személyek pedig az eltörölté. Továbbá nem az általam meghatározott nyilvános számokérés jellemző ilyenkor, nem egy tömeg hangos tiltakozása vagy nem egy szervezet nyilvános elhatárolódása, hanem egy csendes elbocsátás – egy kisebb (elit) csoport által –, amit titkolózás vesz körül. A tömeg nem ítéli el vagy kéri számon a kirúgott személyt, sőt tapasztalatom alapján a legtöbb esetben mellé állnak és az elittől követelnek választ, miért hozták meg azt a bizonyos döntést. Ebben az értelmezésben nem a liberális elveknek kell megfelelni, nem a tömeg hatására vagy kényszerére történnek eltörlések, hanem egy hatalommal rendelkező rendszernek vagy csoportnak a szabályai, itt éppen a konzervatív elveknek megfelelően.

A 444.hu újságírói a továbbiakban is ezt az értelmezést használva vizsgálták a cancel culture-t magyar távlatban és mai hasonló ügyeket is eltörléses esetként kezelnek.

A 444.hu újságírói kérdezik az elhallgattatott személyeket, szervezeteket és az ő oldalukról – az elnyomott oldaláról – mutatják be a folyamatot. Ez a Mandiner esetében is így működik. Elmondható, hogy a két hírportál a saját igazuk bizonyításának céljával állnak egy-egy esethez: az elnyomót, az ellentétes véleményt elítélik és az elnyomottnak, az egyező véleménynek adnak teret. Ebben a Mandiner változatosabb azonban, esetenként több szempontból is lehozza ugyanazt a hírt. A politikusok, közéleti személyek megszólalásait a cancel culture témájában, valamint a külföldi eseteket a 444.hu többnyire objektívan próbálják átadni, bemutatni. Jellemzően tényszerű és idézetekkel igazolja hitelességét.

4. Következtetések

A Mandiner és a 444 értelmezéseit vizsgálva arra jutottam, hogy a cancel culture, ami „egy olyan társadalmat teremt, ahol a büntetést előnyben részesítik a rehabilitációval szemben” (Tucker, 2018) képes volt mégis olyan témává válni, melynek megvitatása lehetséges. Diskurzus alakult ki a Mandiner különböző cikkeiben való értelmezésekkel, de a két hírportál és ezzel az ellentétes nézetek között is.

A vizsgált sajtóorgánumok szerzői többnyire hasonlóan vélekednek a cancel culture hatásáról. Mindkettő esetben negatív jelenségnek látják, ami elnyomja azokat a személyeket, akiknek nézetei nem egyezők a környezetükével. Azonban a definíciót maguknak, nézetüknek megfelelően alakították, úgy értelmezik és mutatják be, hogy ezzel álláspontjukat bizonyítani tudják és ezt egyértelműen eljuttathassák olvasóikhoz. Mindkét hírportálról elmondható, hogy saját nézeteiknek megfelelően értelmezik a cancel culture gyakorlatát cikkeikben.

Ez a gyakorlat a cancel culture és a már említett rajongói kultúra gyakorlatait idézi fel. Hasonló eszközöket használnak, hogy úgy alakítsák a jelenség megítélését olvasóik fejében, mint a cancel culture gyakorlóit és a *stanek* tweetjeikben. Ugyan zaklatásig nem fajulnak ezek az esetek, a szerzők a velük szembenálló véleményt úgy tálalják a nyilvánosság felé, hogy olvasóik fejében a narratívát ők alakítsák. Ezzel a sajátjukkal szembenálló véleményeket rossznak, helytelennek titulálják, ezt pedig kifigurázásukkal hangsúlyozzák – amit akár bullying-ként, piszkálásként is lehetne értelmezni. Ezekben a véleménycikkekben is megjelennek a cancel culture jellegzetességei, ugyanis a cikkek közlésével megteremtik a nyilvános számonkérés alapját, amit az olvasók a platform vagy a közösségi oldalak komment szekciójában tovább fokozhatnak. Eredményük azonban ritkán hasonlít a cancel culture hatásos gyakorlatához, ugyanis céljuk nem az elnémítás, elhallgattatás, hanem ennek megszüntetése.

A hírportálok cancel culture értelmezése Trump politikájával is összeegyeztethető. Hiszen olyan témákat, esteket és olyan módon tudtak bemutatni, amikkel politikai álláspontjuk érvényességét erősítették, saját igazságukat bizonyították. Ezekkel úgy próbálták formálni a közvéleményt, hogy a felvetett problémákra az ő reakciójuk legyen a megfelelő válasz és emiatt ők legyenek a követendő példa.

Hipotézisem, miszerint a magyar és a nyugati médiában másképp értelmezik cancel culture jelenségét, valamint másképp van jelen a köztudatban és a gyakorlatban, beigazolódott. Ezt bizonyítja a magyar cancel culture esetekről szóló cikkek elenyésző száma és a jelenség akár

egy hírportálon belüli többféle interpretációja. A különböző értelmezések oka a vizsgált szövegek alapján, hogy céljuk a hírportálok politikai nézeteinek megerősítése, népszerűsítése.

Felhasznált irodalom

Altheide David L. – Merkovity Norbert: *Hogyan segíti a félelem- és figyelemalapú politika Donald Trumpot és más jobboldali autokratákat?* Médiakutató, 2021. tavasz. 11-20 o.

Bigo, Didier: *Globalized-In-Security: the Field and the Ban-Opticon*. In N Sakai & J Solomon (szerk.), Translation, Biopolitics, Colonial Difference. Hong Kong: University of Hong Kong Press, 109 - 156.

Cardenas, Jen: *To affinity and beyond: A qualitative exploration of fandom learning, empathy, and reactionary fandom culture*. 2019

Glózer Rita: *Diskurzusok a civil társadalomról: Egy fogalom transzformációi a rendszerváltó évek értelmiségi közbeszédében*. Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2008. 9-32.

Glózer Rita: *Hétköznapiaság az új médiában – tudások és autoritások az online felhasználói videóknban*. In: Bódi Jenő – Maksa Gyula – Szijártó Zsolt (szerk.): *Újratöltve – A mindennapi élet mint téma és mint keret*. Budapest - Pécs: Gondolat Kiadó, 2014. 167–179.

Glózer Rita - Guld Ádám: *Új média – új típusú sztárok? A YouTube magyar hírességei*. Információs társadalom, 2015. 15. évf. 2. sz. 34-54.

Glózer Rita: *A mémelmélet helye az újmédia kutatásában*. apertúra, 2016 ősz.

Guld Ádám: *Médiasztárok, médiaszemélyiségek egykor és most*. MÉDIA, KÁBEL, MŰHOLD, 2015a. XIX. évf., 5. 32-33.

Guld Ádám: *Médiavalóság(ok). A mindennapi élet mint téma és mint keret*. MÉDIA, KÁBEL, MŰHOLD, 2015b. XIX. évf., 3. 32-33.

Harle, Tamás: *Az Újságírás mestersége és művészete*. Budapest: Kék Európa Stúdió, 2012.

Kuipers, Giseline: *Media Culture and Internet Disaster Jokes: bin Laden and the Attack on the World Trade Center*. New Media & Society, 2002. 450–469.

Munk Veronika: *Sztárság, elméletben*. Médiakutató, 2009 tavasz.

Norris, Pippa: *Closed Minds? Is a 'Cancel Culture' Stifling Academic Freedom and Intellectual Debate in Political Science?* HKS Faculty Research Working Paper Series RWP20-025, 2020.

Stokes, Jane: *A média- és kultúrakutatás gyakorlata*. Ford. Károlyi Júlia. Budapest - Pécs: Gondolat Kiadó, 2008. 68-79.

Tófalvy Tamás: *Minden egyben Tibi atyától Kasza Tiborig: Felhasználói szokások és fogyasztási mintázatok a Facebook által dominált magyar digitális tartalom-ökoszisztémában*. Médiakutató, 2018 tavasz. 51-65.

Tucker, Beth: *'That's problematic': Tracing the birth of call-out culture*. In: Critical Reflections: A Student Journal on Contemporary Sociological Issues. 2018.

Veszelszki Ágnes: *Verbális és vizuális agresszió online: Az internetes trollok*. Jel-kép, 2017/2. szám. 16-29.

Online források

Akanbi, Ayishat: *Cancel culture: when celebrity worship goes wrong. Notes on online outrage* [online]. 2018.12.07. huck. <https://www.huckmag.com/art-and-culture/tech/cancel-culture-when-celebrity-worship-goes-wrong/> Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.08.

Az eltörléskultúrától félti a fiatal írókat a Nobel-díjas Ishiguro [online]. 2021.03.01. Mandiner. https://mandiner.hu/cikk/20210301_az_eltorleskulturatol_felti_a_fiatal_irokat_a_nobel_dijas_ishiguro Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.11.

Beer, Tommy: *Trump Attacks 'Cancel Culture' -- But Tried Recently To Cancel These People* [online]. 2020.09.06. Forbes. <https://www.forbes.com/sites/tommybeer/2020/09/06/trump-attacks-cancel-culturebut-tried-recently-to-cancel-these-people/?sh=c4bb8ac4b2ad> Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.11.

Constantinovits Milán: *Facebook, az elszabadult szörnyeteg* [online]. 2021.12.20. (2021a). Mandiner. https://mandiner.hu/cikk/20211220_facebook Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.11.

Constantinovits Milán: *A Radírpókok sosem győzhetnek* [online]. 2021.02.08. (2021b). Mandiner. https://mandiner.hu/cikk/20210208_a_radirpokok_sosem_gyozhetnek Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.11.

@JoshDenny: *Twitter bejegyzés* [online]. 2018.05.19. Twitter. <https://twitter.com/JoshDenny/status/997608056501370881> Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.11.

Dobozi Gergely: *Progresszív támadás – beköszöntött a nyomasztás kultúrája* [online]. 2021.06.30. (2021b). Mandiner. https://mandiner.hu/cikk/20210630_a_nyomasztas_kulturaja Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.11.

Dobozi Gergely: *Cenzúrázhatják a Wikipedia „Kommunizmus” szócikkét* [online]. 2021.11.30. (2021a). Mandiner Precedens.

https://precedens.mandiner.hu/cikk/20211130_wikipedia_kommunizmus_cenzura_cancel

Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.11.

Elképesztő videó látott napvilágot: péntek este a backstage-ben közöszült egyik rajongójával az ismert magyar énekes... közben a barátnője külföldön volt (18+) [online]. 2022.05.21. Blikk.

<https://www.blikk.hu/sztarvilag/sztarsztorik/rajongojaval-szexelt-backstage-ismert-magyar-enekes/102z2zj> Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.11.

Gannon, Emma: *Call Out Culture vs Cancel Culture* [online]. 2020.10.24. emmagannon.co.uk.

<https://www.emmagannon.co.uk/blogger/cancelculture>. Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.08.

Greczula Levente László: *Holokausztosza kételkedett a vírusban – kitörölték a német show zsűritagját* [online]. 2021.01.12. Mandiner.

https://mandiner.hu/cikk/20210112_dsds_cancel_culture_michael_wendler_dieter_bohlen_rtl

Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.11.

Herzog, Katie: *Call-Out Culture Is a Toxic Garbage Dumpster Fire of Trash* [online].

2018.01.23. The Stranger. <https://www.thestranger.com/language/2018/01/23/25741141/call-out-culture-is-a-toxic-garbage-dumpster-fire-of-trash> Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.08.

Hont András: *Ha szabadna kérdezni, pontosan milyen tisztogatásra tetszenek gondolni?* [online]. 2022.06.10. Mandiner.

https://mandiner.hu/cikk/20220610_hont_andras_velemenytisztogatas_cancel_culture_merce Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.11.

Kakuk Lili: *„Cancel culture” az óceán innenső oldalán* [online]. 2021.04.07. Mandiner.

https://mandiner.hu/cikk/20210407_cancel_culture_az_ocean_innenso_oldalan_vesztesre_all_a_szolasszabadsag_franciaorszagban Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.11.

Lizza, Ryan: *Americans tune in to ‘cancel culture’ — and don't like what they see* [online].

2020. július 20. POLITICO. <https://www.politico.com/news/2020/07/22/americans-cancel-culture-377412> Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.08.

Máthé Zsuzsa: *A kommentem Dobrev Klára bejegyzése alatt élt kb. 2 percet* [online]. 2022.02.27. Mandiner.

https://mandiner.hu/cikk/20220227_a_kommentem_dobrev_klara_bejegyzese_alatt_elt_kb_2

[percet](#) Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.11.

MeeTooSegítő. <https://metoosegito.hu/a-metoo-mozgalomrol/> Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.08.

Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság.
https://nmhh.hu/cikk/228624/Az_elektronikus_hirkozlesi_piac_fogyasztoinak_vizsgalata_2021_internetes_felmeres Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.08.

Pathak, Shareen: *#Canceled: How cancel culture is affecting brands* [online]. 2019.09.11. DIGIDAY. <https://digiday.com/marketing/cancel-culture/> Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.11.

Plankó Gergő: *Nyugaton úgy hívják, „cancel culture”, Magyarországon meg úgy, átlagos hétköznapi* [online]. 2020.07.28. 444.hu. <https://444.hu/2020/07/28/nyugaton-ugy-hivjak-cancel-culture-magyarorszag-meg-ugy-atlagos-hetkoznap> Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.11.

Rádi Balázs: *Amerikai kriptohusár vívja elkeseredett szabadságharcát a balos cenzúrával – Jeremy Kauffman a Makronómnak* [online]. 2021.10.21. Mandiner Makronóm. https://makronom.mandiner.hu/cikk/20211021_szolasszabadsag_facebook_baloldal_jeremy_kauffman Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.11.

Rivafinoli, Francesca: *Tudod, hogy nincs bocsánat* [online]. 2021.03.30. Mandiner. https://mandiner.hu/cikk/20210330_tudod_hogy_nincs_bocsanat Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.11.

Romano, Aja: *Why we can't stop fighting about cancel culture* [online]. 2020.08.20. Vox. <https://www.vox.com/culture/2019/12/30/20879720/what-is-cancel-culture-explained-history-debate> Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.08.

Roos, Hailey: *With (stan)ding cancel culture: Stan Twitter and reactionary fandoms*. Muhlenberg College, 2020.

Ross, Loretta: *I'm a Black Feminist. I Think Call-Out Culture Is Toxic. There are better ways of doing social justice work* [online]. 2019.08.17. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2019/08/17/opinion/sunday/cancel-culture-call-out.html> Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.08.

Rowan Atkinson: *Az eltörléskultúra olyan, mint egy középkori csőcselék* [online]. 2021.01.05.

Mandiner.

https://mandiner.hu/cikk/20210105_rowan_atkinson_az_eltorleskultura_olyan_mint_egy_koz_epkori_csocselek Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.11.

Sacerio, Daniel: *Outrage Culture: What It Means And Why It Matters* [online]. 2020.09.15. rbb communications. <https://rbbcommunications.com/blog/outrage-culture-what-it-means-and-why-it-matters/> Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.08.

SIXX: *Kevin Spacey karrierjének igencsak lőttek* [online]. 2017.11.03. index. https://index.hu/kultur/cinematrix/2017/11/03/kevin_spacey_karrierjenek_igencsak_lottek/ Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.11.

Twitter. https://blog.twitter.com/en_us/topics/company/2020/suspension Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.08.

V.B.T.: *Azahriah-nak még a szexbotrány is több mint tízezer új követőt hozott* [online]. 2022.05.24. nlc. <https://nlc.hu/sztarok/20220524/azahriah-szexbotrany-uj-koveto/> Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.11.

Veszprémy László Bernát: *Amikor rácsodálkoznak a haladók az eltörleszkultúrára* [online]. 2020.07.17. Mandiner. https://mandiner.hu/cikk/20200717_cancel_culture Utolsó letöltés dátuma: 2023.01.11.